

COMUNS URBANS A BARCELONA

Pràctiques de defensa, cura, reapropiació i gestió comunitària

Observatori Metropolità de Barcelona | stupidcity.net | bcncomuns.net

L'Observatori Metropolità de Barcelona (OMB) és un grup obert de recerca que neix el 2010 i que centra el seu treball en els processos urbans, tant els planificats des de l'administració pública, com els que sorgeixen des dels moviments ciutadans. És en la tensió i xoc d'aquest doble procés on actualment tenim el nostre principal interès.

La recerca col·lectiva COMUNS URBANS A BARCELONA neix d'una intenció: en un moment de forta desposseïció social, de retallades en àrees públiques d'assistència social i de reducció de drets, volem veure quin tipus de model de ciutat s'està prefigurant en les pràctiques de gestió comunitària i de reapropiació de drets. És a dir, veure el pas d'una ciutat basada en el monopoli rentista a una ciutat que expressa una nova fase ciutadana a través dels comuns urbans.

COMUNS URBANS A BARCELONA

Pràctiques de defensa, cura, reapropiació i gestió comunitària.

Observatori Metropolità de Barcelona

stupidcity.net | bcncomuns.net

Barcelona, Juny 2014

Reconeixement – Compartir Igual (by-sa)

Es permet l'ús comercial de l'obra i de les possibles obres derivades,
la distribució de les quals ha de fer-se amb una llicència igual a la que regula l'obra original.

COMUNS URBANS A BARCELONA

Pràctiques de defensa, cura, reapropiació i gestió comunitària.

p.4 **1. Comuns urbans: què, perquè i fins a on**

- 1.1. Introducció
- 1.2. Mercat, Estat, Comú
- 1.3. Un passat comú
- 1.4. Amenaces i límits

p.9 **2. Pensar des de les pràctiques comunitàries**

- 2.1. Els comuns, una definició contextual
- 2.2. Un futur sense passat?
Les arrels profundes dels comuns urbans
- 2.3. Una resposta a una necessitat:
la crisi i la reconfiguració d'allò públic
- 2.4. En defensa de la vida: reproducció vs acumulació
- 2.5. Protegint el codi: eines legals del comú
- 2.6. Una desobediència que obre portes
- 2.7. Una nova tercera via?
- 2.8. Més enllà de l'àmbit local?: interconnexió i replicabilitat

p.18 **3. Cap a una ciutat comuna**

- 3.1. Recapitulant
- 3.2. El Nobel és de dretes

p.20 **4. Com a síntesi**

1. Comuns urbans: què, perquè i fins o on

1.1 | Introducció

Tot i que les experiències de propietat col·lectiva o de gestió comunitària de certs béns han estat una constant al llarg de la història, aquestes pràctiques estan proliferant de manera creixent a l'ombra de l'actual crisi sistèmica. En un moment en el què la distinció entre allò públic i allò privat és tristament borrosa, i en el què la lògica neoliberal s'estén a noves àrees de la vida social, actua al mateix temps un conjunt de forces contrari i basat en la cultura de la cooperació i el mutualisme.

Aquestes experiències de gestió atorguen un renovat protagonisme a les col·lectivitats com a alternatives al mercat hegemònic o a la planificació pública per part de l'Estat. Es tracta d'institucions socials basades en pràctiques locals, comunitàries i participatives que busquen donar respostes a demandes socials, i que es caracteritzen per una gestió no mercantil dels recursos, i de noves formes de compartir temps, béns, coneixements i espais que estan assajant el recorregut de futurs possibles, i que estan prefigurant un nou escenari urbà, una ciutat comuna.

Des de l'Observatori Metropolità de Barcelona hem volgut conèixer millor aquesta realitat a través de 17 pràctiques comunitàries

força diferents entre si. Pràctiques centrades en el nou model energètic (Som Energia), la connectivitat a internet (Guifi.net), el mercat de treball cooperatiu no capitalista (Coop57, Ciutat Invisible), la criança compartida (Babàlia), la salut com a bé col·lectiu (Espai de l'Immigrant, CAP Besòs, Àrea Social); pràctiques que defineixen noves formes d'accés a l'habitatge (PAHC-Sabadell i La Tafanera/Sostre Cívic), pràctiques que reinventen la manera d'administrar recursos urbans com l'espai públic (Germanetes, Hort Indignat de Poblenou, Plaça de la Farigola, Jardí de l'Amistat) o les infraestructures comunitàries (Flor de Maig, Can Batlló, Casal del Pou de la Figuera).

En aquestes pràctiques, el què és comú apareix en una doble vessant: recursos materials per a sostenir la vida i processos de mobilització. D'una banda, com a infraestructures bàsiques que possibiliten la vida a la ciutat. D'altra banda, com a forma d'organització que posa en pràctica principis comunals, l'aprofundiment democràtic, l'autotutelatge de drets o l'autogestió.

En aquest sentit, no hem volgut dividir els casos entre processos d'autogestió i moviments de defensa/reapropiació de drets socials. Pensem que ambdues vessants són igual d'importants per materialitzar i assegurar una bona vida a la ciutat. Així, hem identificat pràctiques de defensa, de cura i de reapropiació de recursos col·lectius que, a través de formes de gestió comunitària, afirmen drets de propietat col·lectiva que s'estan construint.

1.2 | Mercat, Estat, Comú

Pensar la gestió comunitària per fer escac a la dicotomia Mercat-Estat és avui políticament útil, un gir interessant per superar aquesta doble via que tant ha marcat les formes de govern del què és comú. El missatge és clar: hi ha vida fora dels murs del públic-estatal i del privat-mercantil, però la fórmula “*això és alguna cosa diferent al ja conegut*” conté molts límits explicatius. Els coloms de Barcelona no són ni públics ni privats, però això no els converteix en un comú urbà. Paradoxalment, aquesta forma de mirar a partir d'allò que ja coneixem ens fa més dependents dels models que volem deixar enrere. De tant en tant, cal trencar la brúixola i buscar una altra manera, un altre prisma des del qual entendre millor aquests processos d'autoprotecció social.

Si alguna cosa tenim clara és que aquesta altra mirada tan sols la podrem trobar en els patrons que emergeixen dels propis processos vius. No és solament una declaració d'intencions, és un punt de partida ineludible per pensar una ciutat comuna. Si alguna cosa ens ensenyen les pràctiques que hem conegut durant aquest procés de recerca, és que no estan sotmeses a cap norma predeterminada. Més aviat produeixen norma al ritme del seu quefer quotidià. Ens diuen que no hi ha models predeterminats sobre com relacionar-se, suspendre o infiltrar-se en els mecanismes del públic-privat, i també ens diuen que aquesta dicotomia és molt poc útil si volem submergir-nos en la viscositat de les pràctiques urbanes.

De cap manera volem menysprear la importància que té el fet de que la propietat estigui sota un règim o un altre, ni el paper de la institució

que està més o menys present, o que existeixin nous col·lectius que apel·len a la garantia d'un dret social. Tot això és sens dubte important i s'ha recollit en l'explicació de les pràctiques. Però quan es planteja el dilema sobre com es relaciona una pràctica de gestió urbana amb el públic-privat, el més interessant és veure com explota aquest binomi. Més que acumular respostes, es redissenen les preguntes. Preguntes que són la premissa necessària abans de plantejar quina forma institucional hauria de tenir avui allò públic o què fem amb allò privat.

En aquest sentit, no hem analitzat simplement casos des d'unes hipòtesis inicials, sinó que hem intentat deixar-nos portar per la multitud de matisos que contenen aquestes pràctiques. I ara veiem que tan central és la defensa del dret a una sanitat pública, com re formular la pròpia noció de salut i dels mecanismes (farmacològics, alternatius) que la codifiquen d'una o d'una altra manera. Això ens han ensenyat el Cap Besòs i Àurea Social. Veiem que tan important és l'accés garantit a la cultura, com constatar que no existeix cultura aliena a la producció col·lectiva. Així ho practica La Ciutat Invisible. Que la centralitat de les cures no solament s'ha invisibilitzat, sinó que exigeix un compromís col·lectiu. Aquest és el repte de Babàlia. Que tan central és la gestió òptima d'una infraestructura per al seu ús col·lectiu, com els sabers socials acumulats que el possibiliten i les memòries veïnals que l'acompanyen. Tot això és Can Batlló. Que tan important és l'expressió del dret a la ciutat que conté un hort urbà com la sociabilitat que el sustenta i el fa productiu. I així es viu en l'Hort Indignat de Poblenou. Que hi ha tanta emancipació social en la construcció d'una xarxa de comunicació descentralitzada i autònoma com en el disseny de protocols legals que permetin la seva replicació. Això hem après amb Guifi.net. Que tan central és com s'asseguren

drets fonamentals com les formes de tutela i les noves institucions que han de garantir-los. Això defensa dia a dia la PAHC. I de totes aquestes experiències hem après que no hi ha ciutat sense comú i no hi ha comú sense pràctiques vives que el sostinguin. En negar això o en fer-ho visible està un dels punts centrals de la recerca.

El territori urbà és avui un laboratori social de la democràcia que està per arribar. I es al territori urbà a on hem trobat assajos de tot tipus, amb una trajectòria històrica més o menys robusta, amb una imbricació al seu territori immediat de diferents intensitats, amb una configuració social més o menys heterogènia i amb formes de gestió, comunicació i deliberació variades; algunes més tradicionals i perseverants, altres noves i en plena experimentació. Assajos que no cal idealitzar ni mistificar, i que ni volem ni hem de protegir darrera d'enunciats eteris. Es diu que la realitat és tossuda, però els tòpics solen posar-se vermells davant la complexitat de les pràctiques i la seva capacitat per escapolir-se d'enunciats universals. Ens referim, per exemple, a pensar que si alguna cosa està gestionada per una comunitat això significa automàticament que estem davant d'una nova manera de donar accés al comú.

Podem trobar-nos davant d'una forma corrupta de comú, que recau en la gestió privada o que tanca un bé comú abans obert. Això és el que succeeix amb les urbanitzacions tancades que estan proliferant tant en ciutats del Nord com del Sud Global. Que gestió comunitària signifiqui millora de la democràcia dependrà de si queden clares les formes de poder pertànyer o no a aquesta comunitat, de poder o no tenir accés públic a aquest recurs, de formes d'inclusió transparents i de si la seva legitimitat prové d'una validació ciutadana i no d'una autoritat comunitària auto complaent.

La democràcia i les noves formes de gestionar allò públic són un camp de batalla ple de conflictes, contradiccions i finestres d'oportunitat; també són un producte de conquestes col·lectives. I enmig de tot aquest magma, es mouen avui els comuns urbans.

1.3 | Un passat comú

Aquesta batalla que avui es lliura al territori urbà no és nova. Com sabem, la ciutat com a espai de conflicte amb els seus models de gestió i sostenibilitat és alguna cosa que s'iniciï amb la crisi actual. En absolut. Amb la mateixa lògica que es van rodejar amb tanques les terres comunals fa segles (a través dels anomenats *enclosures* o tancaments), avui volen perpetuar-se protocols i dispositius institucionals opacs per envoltar els nostres territoris, les nostres cultures, les nostres maneres de viure, els nostres cossos.

Com ens ensenya David Harvey, la història del capitalisme és la història d'una contínua acumulació per desposseïció, la història d'una contínua extracció de plusvàlues d'allò produït col·lectivament. El pas d'una economia feudal a una economia de base capitalista va venir acompanyat per un violent procés sota el qual es va expulsar a les classes camperoles de les terres comunals. D'aquesta manera els hi robaren la seva forma de subsistència (boscos, rius, camps oberts), i van ser obligats i obligades a traslladar-se a les ciutats i vendre la seva força de tre-

ball. Això va ser el que Karl Marx va descriure a *El Capital* amb el concepte d'“acumulació originària”. Amb la descripció marxiana del capítol fundacional del capitalisme es desmuntava la suposada “transició natural” que amb tanta insistència van relatar els economistes liberals. Per sumar arguments, la militant feminista Silvia Federici situa en el centre d'aquesta anàlisi de l'acumulació originària la caça de bruixes dels segles XVI i XVII. La persecució i crema de dones que no volien acceptar el seu paper servil cap a l'home, va ser tan important per al desenvolupament del capitalisme com la colonització i l'expropiació de les terres de la pagesia europea. David Harvey ens ha mostrat com aquest procés d'acumulació per desposseïció no solament ha estat injust en origen, sinó també en el seu desenvolupament històric i en la seva forma actual. I la nostra ciutat en resulta un cas paradigmàtic.

Barcelona té una llarga història en termes d'organització comunitària i de moviments socials. També en l'extrem oposat d'intents de neutralització i instrumentalització per part de l'administració local, a causa de les seves complicitats amb la lògica del mercat competitiu entre ciutats. La seva etapa contemporània, des dels 70 fins avui, està plena de processos de negociació i d'implicació veïnal en un model de ciutat que, depenent de la correlació de forces de cada moment, ha produït un o un altre model de governança, més o menys just. En l'etapa actual, i després d'un procés de dura neoliberalització, la crisi ha desvetllat un model urbà esgotat, desequilibrat, que ha produït desigualtats territorials i que ha asfixiat moltes zones de la ciutat obligades a convertir els seus recursos en un continu avantatge competitiu. Avui ens enfrontem a l'endeutament ciutadà, a les privatitzacions, a la sobreexplotació del territori, a la mercantilització del treball o als nous intents per invisibilitzar tasques de

cures; tots ells processos que busquen nova sang per mantenir l'actual règim urbà capitalista. Això és l'acumulació per desposseïció i així es vol apuntalar en el present i futur de la nostra ciutat.

Els comuns urbans s'enfronten i s'imbrinquen amb aquesta realitat. Són una pugna que ni està al marge ni es produeix fora d'aquests processos històrics. Més aviat es troben incrustats en aquesta maquinària, tenen capacitat per destruir-la, per modificar-la o canviar completament el motor que la condueix, però també viuen en el perill de ser usats com a solucions temporals de la mateixa.

1.4 | Amenaces i límits

No som aliens a les tendències neoliberals que promouen el buidat de l'Estat, especialment en les seves funcions redistributives i de generació de benestar. Una lectura simplista, parcial i despolititzada dels comuns urbans podria alimentar la visió que la ciutadania ha de ser l'única responsable d'assegurar les seves condicions de vida contra, o malgrat, un Estat que tant sols entorpeix i restringeix les ànsies d'alliberament individual i col·lectiu.

Els comuns urbans es podrien usar (i s'usen contínuament) per descriure iniciatives, ja no de propietaris sinó d'emprenedors que s'organitzen autònomament per buscar solucions a problemes socials, mol-

tes vegades a costa de mantenir la seva precarietat. Els drets passen a ser dissenyats com a nous nínxols de mercat. Els emprenedors socials són convidats a “competir lliurement” per fer-se amb la gestió d'aquestes parcel·les “amb valor social”, prometent així una gestió “més eficaç”. Aquest mantra ja el coneixem, però no convé negar que persisteix en molts imaginaris com una fórmula seductora. En canvi, moltes de les iniciatives recollides en la recerca no són solament formes de solucionar problemes col·lectius sinó que porten a terme formes de contestació i desobediència social (Can Batlló, Plaça de la Fariola, Hort Indignat de Poblenou), al mateix temps que apel·len a drets socials desatesos per part de l'Estat (Espai de l'Immigrant, Cap Besòs, Obra Social de la PAH).

Si fem una lectura de conjunt, ràpidament ens adonem que aquestes pràctiques també tenen els seus límits a l'hora d'abordar temes tan centrals pel benestar col·lectiu com les desigualtats socials i territorials. A causa del seu localisme i les seves (encara) febles estructures federatives, la capacitat que tenen de redistribuir recursos entre els diferents col·lectius i territoris és força limitada. Els comuns urbans d'avui dia estan a anys llum de la capacitat redistributiva que potencialment té l'Estat del benestar. La pregunta que queda en l'aire, és si ha de ser aquest el seu objectiu o no.

Finalment, creiem que la major visibilitat que estan tenint els comuns urbans en plena imposició de polítiques d'austeritat i d'aturada de la maquinària immobiliària-especulativa urbana no és casual. Algunes experiències tenen una llarga trajectòria (Ciutat Invisible; Forat de la Vergonya, avui Pou de la Figuera) però moltes d'elles, especialment les relacionades amb l'espai públic, irrompen precisament en espais desvalo-

ritzats pel capital, i són de poc interès per a l'administració local de cara a posar-los al servei de la ciutat. Nosaltres identifiquem la crisi com un espai conflictiu en el què aquestes pràctiques poden néixer i multiplicar-se, però també anticipem les seves febleses institucionals una vegada que el mercat torni a tenir interès per a aquests espais on ara germinen experiències d'autogestió comunitària. Els circuits dinàmics de desvalorització-revalorització són típics dels cicles capitalistes, i les postures cànides, o que no tinguin això present, seran massa tímides a l'hora de revertir aquest procés històric.

2. Pensar des de les pràctiques comunitàries

Després d'unes primeres reflexions introductòries, aportem vuit idees que creiem útils pel clima polític actual de la nostra ciutat. El punt de partida són les 17 pràctiques que hem conegut.

2.1 | Els comuns, una definició contextual

En aquesta recerca partíem d'una vaga intuïció sobre què són els comuns urbans. Amb aquesta intuïció vam seleccionar a ull les pràctiques, aquelles experiències que cuidaven, defensaven o es reapropriaven d'un recurs col·lectiu a través d'una forma de gestió comunitària. Des d'aquest punt de partida, i com bé ens mostren les paraules dels seus protagonistes en els vídeos, el comú i la comunitat són definicions contextuais que solament poden ser enteses d'una forma particular, segons les diferents maneres de viure'ls i del seu desenvolupament en cada una de les pràctiques concretes. Està clar que no parlem del mateix tipus de comunitat si ens referim a Guifi.net, a Can Batlló o a la Tàfanera.

En aquest sentit, una lectura superficial podria fer-nos pensar que quan parlem de comuns urbans, parlem solament d'un grup de gent

que decideix fer un hort, ocupar un edifici o organitzar una cooperativa de crèdit. Aquesta és una mirada miop. El què hem après és que, a part d'aquesta necessària definició situada, el comú i la comunitat no s'entenen sense una visió ecosistèmica de les pràctiques. Sent més clars: el comú al que apel·len les persones que fan part de la plaça de la Farigola no es redueix a les persones que freqüenten aquest espai, sinó al conjunt de Vallcarca. I Vallcarca és un comú que només s'explica en relació al conjunt de Barcelona. Les persones que intenten recuperar la memòria del Jardí de l'Amistat no pateixen una estranya síndrome fetitxista per un espai oblidat: el volen omplir de significat per tal de donar força a les pràctiques urbanes emancipadores en el conjunt de la ciutat de Sabadell. Can Batlló no es tanca en els seus murs sinó que els enderroca: és una resposta a la falta d'espais comunitaris al barri de la Bordeta i al conjunt de Sants. També passa el mateix amb Germanetes en relació a l'Eixample. Aquest espai ampliat és el context a on tenen impacte els comuns urbans.

El mateix podríem dir en relació a les seves comunitats. Algunes estan més localitzades en determinats barris, com el propi cas de Germanetes, la Flor de Maig, Can Batlló, la Plaça de la Farigola, etc. però fins i tot alguns dels seus membres més actius no viuen allà, encara que sigui un espai vital per a ells i elles. Per altres, la dimensió territorial de la comunitat no és tan important, com pot ser Àurea Social o Coop57. En tot cas, totes elles són comunitats plurals, que combinen diferents graus d'implicació i agafen cos amb la pròpia pràctica comunitària.

En aquestes pluralitats, el què uneix als seus membres és precisament la creença en el potencial del comú. No parlem doncs de comunitats essencialistes ni predeterminades. La seva potencialitat resideix en

generar nous llaços socials a partir de l'interès o la necessitat pel grup i la relació amb el seu entorn. Aquest procés no està exempt de debats, conflictes interns i de moments complicats, i per descomptat no és sinònim d'un cos homogeni que està tècnicament d'acord en tot. Una comunitat no descriu un conjunt de subjectes completament afins, iguals i salvaguardats per màgia divina de relacions de poder. Una comunitat –com la vida mateixa– està travessada per individualitats, col·lectivitats i objectius comuns. Una comunitat és un debat continu, un espai de deliberació sempre difícil de mantenir, que requereix d'un alt compromís per part dels qui la conformen, així com d'un context (social, cultural, econòmic) que l'afavoreixi.

2.2. Un futur sense passat? Les arrels profundes dels comuns urbans

En els comuns urbans podem trobar dues grans línies d'actualització de lluites històriques: el cooperativisme i els moviments veïnals.

D'una banda, la memòria cooperativa és un fet present tant en l'acció cultural de la Ciutat Invisible, com en el relat de la Flor de Maig que, “fundada com a cooperativa de consum per 17 obrers, va arribar a convertir-se en la més important de Catalunya, on a més de les seves funcions pròpies de consum, s'organitzaven diferents tipus d'actes socials i educatius, especialment d'alfabetització de nens i nenes i persones adul-

tes”. Som Energia i Coop57 també suposen exemples d'actualització del cooperativisme en els camps de l'energia i les finances ètiques respectivament, reptes nous que donen compte de la nova situació de la ciutat respecte a l'onada de cooperativisme que es va produir entre l'últim terç del segle XIX i 1939, en el context de la ciutat fordista.

En segon lloc, són molt conegudes les lluites pel dret a la ciutat dels anys 70. Els moviments socials urbans que va teoritzar Manuel Castells, van ser actors imprescindibles en la configuració de la ciutat. Que els barris tinguin serveis d'educació, sanitat, habitatge en bones condicions, bones carreteres i estiguin connectats a la resta de l'espai urbà a través del sistema de transport públic, es deu a l'acció social que va tenir gran força en el període tardo-franquista i durant la transició.

Aquestes dues línies conflueixen en experiències com Can Batlló o la Flor de Maig, llocs portadors de la memòria de la resistència i de l'auto-gestió: referents primer de la ciutat proletària (de la cultura de les fàbriques i dels ateneus, de les cooperatives i les societats o comissions obreres), mes tard formaren una part central dels processos de mobilització veïnal (al final del Franquisme i ja en democràcia) contra els plans urbanístics, a favor dels consums col·lectius i d'una major democràcia urbana.

Un altre front de les lluites pel dret a la ciutat el protagonitza la PAH. “No s'entén. Gent sense cases i cases sense gent!” és un dels crits de mobilització dels qui pateixen més l'explosió de la bombolla immobiliària. Aturar desnonaments, les ocupacions de l'Obra Social o aconseguir dacions en pagament són les accions que protagonitzen en primera persona els endeutats i les endeutades per fer efectiu, col·lectivament, el dret a l'habitatge.

A més d'aquestes dues grans línies d'actualització, la recuperació de la memòria de les lluites és en si mateixa una forma de comunalització. No volem fer una lectura romàntica del passat sinó portar-lo al present per poder plantejar la continuïtat amb els reptes de la situació actual, així com també per ressaltar que el comú ha estat històricament un important model de propietat i gestió dels recursos productius i de les formes d'organització social. En aquest sentit, destaca el paper de la recuperació, preservació, difusió, significació i activació de la memòria cooperativa dels barris (Ciutat Invisible, Can Batlló, Flor de Maig...) i dels espais (Jardí de l'Amistat) amb l'objectiu de portar al present formes passades d'organització i cooperació.

Més amunt ens hem referit a la idea de tancament (*enclosure*) del que és comú. Doncs bé, la construcció de comunitat que es dona dins dels comuns urbans, la dimensió intergeneracional que es produeix, pot ser pensada també com una forma de trencar amb els *enclosures* de la memòria, amb l'oblit. Figures com Isidre Nadal Baqués (Jardí de l'Amistat) i el llegat del seu projecte polític ens arriben gràcies a la recuperació d'una memòria que no vol ser instituïda en forma de plaques commemoratives o de museu, sinó que es viu en continuïtat amb l'actual projecte polític.

No es tracta, per tant, de valoritzar part del passat amb la categoria conceptual de "patrimoni" sinó de donar a conèixer i activar formes passades de gestió d'una comunitat concreta (societats cooperatives, mutualitats obreres), molt presents al llarg de la història dels barris.

2.3 | Una resposta a una necessitat: la crisi i la reconfiguració d'allò públic

La promoció dels interessos del capital immobiliari i de la mercantilització gairebé absoluta d'allò urbà han produït una erosió sense precedents de l'espai públic barceloní. Davant la destrucció accelerada de tot bé local, les col·lectivitats desenvolupen noves formes d'accedir i produir l'espai a partir de pràctiques com els horts comunitaris o l'ocupació d'espais i equipaments (Plaça Farigola, Can Batlló, Pou de la Figuera), establint així una forma de gestió alternativa: l'autogestió democràtica.

D'altra banda, a la ciutat i els barris, arran de la crisi i de l'aplicació de les polítiques d'austeritat, s'ha obert un nou espai polític de contestació: les lluites contra la privatització i per l'accés equitatiu i universal a béns fonamentals per a la vida, com la salut, l'educació o l'habitatge. De forma raonable, algú podria pensar: no tindria més sentit, en un moment en què s'estan desmantellant els serveis públics, defensar-los en lloc de parlar de comuns? De fet, si apel·lem a una qüestió de drets -dret a l'accés dels recursos comuns- estem apel·lant d'alguna manera a l'Estat. No és això una contradicció?

La resposta a les preguntes, de nou, emergeix de les pròpies pràctiques. Estem veient com, per exemple en les lluites de l'àmbit de la sanitat (Espai de l'Immigrant, CAP Besòs), però també en àrees com les cures o l'educació, les lluites tracten de redefinir un bé comú que estava gestionat pel públic. "Les comunitats en moviment" (professionals, activistes, alumnes, pacients, afectades, fills/es) defensen i reclamen el dret però sense que això suposi un simple retorn al passat. El què s'activa de nou és

la potència social que va conquistar aquests drets en el passat, i no la defensa nostàlgica d'un model reificat de gestió que ha acabat sent pèssim per la major part de la població.

Això s'observa clarament en la sanitat. En paral·lel a la defensa d'un model públic que està essent desmantellat, s'està qüestionant aquest sistema en la seva configuració anterior: la seva escassetat, la falta de participació de la gent – es posa a sobre la taula que els i les pacients necessiten estar capacitats/des i ser subjectes actius, i no només objectes de l'atenció de professionals de la salut– o el rol que juga la indústria farmacèutica en el sistema.

Les pràctiques de desobediència de l'Espai de l'Immigrant o del CAP Besòs busquen impedir, “en la pràctica del dia a dia”, la privatització de la salut i l'atac contra un pilar del sistema públic: la universalitat. Apelen al públic parlant dels “valors” que aquest suposadament encarna: les seves característiques d'universalitat, accessibilitat o participació. Valors que hauria de complir una governança de la salut digna de ser considerada com un bé col·lectiu. D'altra banda, molts dels altres casos estudiats són iniciatives de mobilització ciutadana que, a partir de l'autoorganització comunitària, tracten de recuperar el control sobre tot allò que està sent privatitzat o desmantellat, així com també produir vies d'accés al què és de tots i totes. Un clar exemple el trobem a les ocupacions, i a la posterior gestió col·lectiva i ciutadana d'habitatges, per part de l'Obra Social de la PAH en edificis propietat de la SAREB, el banc dolent (i per tant, propietat de tots i totes), dit en altres paraules: en la conversió dels mateixos en “habitatges socials”.

Finalment, veiem avui com els Estats han reduït el seu potencial polític enfront del poder dels mercats financers, convertint-se, en un context d'austeritat, en un actor poc fiable a l'hora de mantenir el benestar material de la

població. En aquest sentit, veiem una administració pública gestionada de forma opaca i governada per aquells mateixos que la desmantellen degut a un sistema de portes giratòries, i, al mateix temps, un Estat incapaç, sense mitjans financers. És en aquestes esquerdes on s'observa amb claredat la necessitat de començar des de baix, des de l'autogestió. Això no és només una manera de defensar i conservar els drets, sinó una forma d'experimentació que empeny cap a un possible canvi institucional, i que permet intensificar el moviment cap a una necessària renovació democràtica.

2.4 | En defensa de la vida: reproducció vs acumulació

La ciutat és avui una veritable fàbrica de producció de valor, en mans del capital, a on la mercantilització de la vida s'estén molt més enllà de l'espai laboral. Totes les formes de relació social, ajuda mútua o cures s'intenten reduir a una simple expressió monetària. No només la força de treball, sinó el conjunt de la producció social, vol ser governada a través de la lògica del valor de canvi.

Els comuns urbans que hem analitzat intenten construir una altra idea de riquesa a la qual l'atenció a la reproducció de la vida (fomentant llaços socials, pràctiques de cura mútua) desplaça les formes de valorització capitalista; un model de producció de «l'ésser humà per l'ésser humà» en el qual preval el valor d'ús per sobre el de canvi. Així, aquestes pràctiques no poden ser enteses com una solució tècnica i provisional a problemes de

gestió de recursos, sinó com a processos de desmercantilització de la vida que busquen superar la parcel·lació entre producció, reproducció i consum.

Les experiències atenen a la diversitat d'esferes que componen la vida i que el sistema capitalista s'ha dedicat a fragmentar i desvincular. Ho hem vist molt clarament en l'àmbit de l'educació i de les cures amb l'experiència de Babàlia, però també cada vegada que es guanyen espais de socialització a la ciutat, ja siguin horts o equipaments comunitaris. L'Hort Indignat del Poblenou és un exemple en tant que la seva finalitat és la producció d'aliments sense ànim de lucre, però també perquè esdevé un espai de trobada i socialització, de producció de coneixement comú i d'intercanvi cultural i intergeneracional. Aquest mateix paper de socialització i creació de comunitats el veiem també a la plaça de la Farigola, a Vallcarca, o en el Pou de la Figuera (Forat de la Vergonya) en el Born.

També destaquem de certes experiències la seva capacitat per produir espais, codis organitzatius, infraestructures o relacions amb altres comuns, una ecologia que construeix una ciutat comuna. Il·lustratiu d'això és el cas de Can Batlló. A més d'albergar grups existents dins del recinte industrial, es converteix també en llavor d'altres pràctiques, ja sigui “en el seu interior” –com la cooperativa d'habitatges La Borda– o “en el seu exterior”, amb projectes germans a la ciutat que, encara que funcionin amb models de gestió diferents, s'han reflectit en la reeixida experiència de Sants. La Base en el Poble Sec o L'Harmonia a Sant Andreu serien clars exemples d'això.

Arribats a aquest punt ens podem demanar: aleshores els comuns urbans són anticapitalistes? Sí, si entenem per anticapitalistes aquelles formes de reproduir la vida que no es regeixen pels mecanismes de valorització capitalistes.

2.5 | Protegint el codi: eines legals del comú

Com les llicències Copyleft en l'àmbit digital, un dels desafiaments dels comuns urbans és produir normes capaces de protegir el comú i establir un estatut jurídic més enllà dels protocols públic-privat. En aquest sentit, en alguns dels casos estudiats hem vist “noves” (i no tan noves) eines legals i formes jurídiques que poden ser útils per protegir els drets d'ús col·lectiu i l'accés lliure i equitatiu als béns comuns.

D'una banda, tenim mecanismes legals contemplats en els reglaments urbanístics, però que no s'han implementat fins que s'han produït pressions per part de moviments ciutadans. El cas més flagrant és la generació de multes als bancs per tenir habitatges buits, amb l'objectiu d'acabar amb l'especulació i fomentar-ne el seu ús. Encara que això estigués contemplat en la llei d'urbanisme aprovada per l'anterior govern Tripartit de la Generalitat, aquesta mesura mai s'havia arribat a aplicar fins que la PAH va presentar mocions per pressionar als Ajuntaments. D'aquesta manera, s'instiga a l'administració pública a fer el seu treball: penalitzar a les entitats financeres que no posin en ús el seu parc d'habitatges buit. Similar seria l'expropiació urbanística, mecanisme legal contemplat en els reglaments urbanístics que, ben utilitzat, pot servir per garantir el compliment de la funció social del sòl davant pràctiques de caràcter especulatiu.

En aquest sentit, diferents experiències (Flor de Maig, i també la Cooperativa Segle XX a la Barceloneta) han exigít a l'Ajuntament que solucionés la situació incomprendible de comptar amb edificis buits en una situació d'emergència habitacional, i que els destini a equipaments per a ús

social, transferint els drets d'ús a les comunitats o a les organitzacions comunitàries (*de iure* o *de facto*).

Un altre exemple serien els casos de custòdia o masoveria urbana, com la Tafanera de Sarrià, règims de cessió d'ús que suposen pactes o acords voluntaris entre la propietat (pública o privada) i l'entitat de custòdia per cuidar i gestionar temporalment el territori o utilitzar un habitatge.

Finalment, un altre protocol legal és el desenvolupat per Guifi.net: la Llicència Procomú Sense Fils. Els seus principis generals estan centrats en tres llibertats: donar llibertat per utilitzar la xarxa per a qualsevol propòsit, sempre que no perjudiqui el funcionament de la pròpia xarxa ni a la llibertat dels altres usuaris; la llibertat de saber com és la xarxa, de què es compon i com funciona; la llibertat d'emprar la xarxa per a qualsevol tipus de comunicació i difondre el seu funcionament. Incorporar-se a la xarxa Guifi.net, suposa al mateix temps ajudar a entendre aquestes llibertats. Són les llibertats d'ús, reproducció i modificació que s'estenen gràcies a la condició de compartir en igualtat (*share alike*) pròpia de les llicències de la cultura lliure.

Ja siguin com a solució temporal davant dels ineficients protocols vigents, com a denúncia del seu mal ús o la seva falta d'implementació, o bé com un conjunt de normes que neixen incrustades en la pròpia producció comunitària d'un recurs, les eines legals del comú són una infraestructura fixada en el sòl d'aquestes institucionalitats comunitàries.

2.6 | Una desobediència que obre portes

Que la crisi és una estafa, i que funciona socialitzant pèrdues i privatitzant beneficis, ja és una idea que pertany al sentit comú. Des que va començar la crisi, i sobretot, a partir de la presència pública de les accions de la PAH en els mitjans, el rostre de la desobediència ha canviat: s'ha convertit en un fet quotidià i intergeneracional. Des de l'ocupació de les places, les mareas ciutadanes o els diversos moviments de defensa dels serveis públics, s'ha socialitzat el desig de canviar desemmascarant allò que se'ns intentava vendre com “normal”.

A Barcelona, els moviments urbans dels 60 i 70 van conquistar grans fites: d'urbanització, sociabilitat, redistribució de la riquesa, de garantia de serveis públics. Malgrat la seva actual reculada, en un passat proper van construir una ciutat més digna i justa. Avui vivim un renéixer d'aquesta mateixa potència social de reconquesta d'allò públic, tant en les ocupacions d'habitatges i espais socials com en les diverses estratègies per burlar les exclusions a l'accés universal a la sanitat.

L'Obra Social de la PAH ha engegat una campanya per la reapropiació de pisos buits, prioritàriament del banc dolent o SAREB (Societat de Gestió d'Actius Procedents de la Reestructuració Bancària) amb l'objectiu de negociar un lloguer social per a persones desnonades i sense alternativa habitacional. En el cas de la PAHC Sabadell, ja són tres els edificis recuperats a través d'aquesta campanya, que formen part d'una dotzena a l'àrea metropolitana de Barcelona i més de 20 per tot l'Estat.

En l'àmbit de la sanitat, trobem molts exemples de desobediència com a pràctica de reapropiació d'allò públic. Processos en sintonia amb les denúncies de corrupció i les retallades en la Sanitat Catalana, com la realitzada per la Plataforma d'Afectats per les Retallades Sanitàries (PARS) o per Cafè amb Llet. Lluites com Yo Sí Sanidad Universal en contra l'apartheid sanitari o discriminació de la garantia d'assistència a persones migrants, han servit per organitzar un gran nombre de tallers que expliquen com acompanyar als exclosos i excloses als ambulatoris perquè siguin assistits. De manera molt semblant, al Raval, l'Espai de l'Immigrant permet l'accés dels migrants a la sanitat saltant-se el veto de les autoritats.

D'altra banda, la recent compra de la Flor de Maig per part de l'Ajuntament per cedir-lo a la comunitat, ha estat un èxit de mobilització veïnal. Els processos de desobediència i cooperació inicials van ser clau per arribar a aquest punt. Tots aquests processos que hem mencionat, sumats al de la plataforma #StopPujades que no hem pogut abordar, no prenen la desobediència com a objectiu, sinó com a única via immediatament disponible per assenyalar les injustícies d'aquesta “normalitat” abjecta.

Tot això ens remet a l'estratègia que es troba en el codi font de la PAH i que ha aconseguit una legitimitat social majoritària: recórrer a la desobediència després d'esgotar les vies legals disponibles. Quan el públic-estatal tanca la porta, el comú entra l'obre i entra en joc construint nous dispositius per defensar el què és de tots i totes.

2.7 | Una nova tercera via?

Tornant a assenyalar les limitacions de pensar en termes de públic i privat, els comuns urbans no expressen una tercera via. No clamen per un buidatge de responsabilitat de l'Estat, ni tampoc són l'intent de buscar una via reformulada enfront de les contradiccions aparegudes en la relació entre el públic i el privat. Els comuns urbans no són una forma de concertació política-econòmica com van ser els pactes capital-treball de postguerra, ni el disseny d'un nou pacte social. Més aviat, estableixen una necessària cooperació conflictiva amb allò públic-estatal, a vegades desbordant-lo, d'altres, directament substituint-lo.

Aquestes formes institucionals, aquestes institucions del comú, busquen fer efectius nous drets, i d'altres que ja estaven contemplats però que no es materialitzen, establint una relació de cooperació no servil (i destaquem l'adjectiu negatiu, no servil) amb l'Estat. Aquesta cooperació parteix de relacions de força amb el poder, d'acumulació de sabers i d'un desenvolupament de l'autonomia que mostra altes dosis d'antagonisme.

La cooperació amb l'Estat, a escala municipal, parteix de la prerogativa de dinàmiques conflictives que han imposat, des de baix, cessions de béns immobles per a la seva autogestió (Can Batlló, Flor de Maig, Pou de la Figuera), que es multi als bancs propietaris d'edificis d'habitatges buits (PAHC Sabadell), o que han impulsat acords amb Ajuntaments per portar a terme el propi projecte (Guifi.net). Això només ha estat possible gràcies a una forta autonomia, a un desenvolupament previ dels projectes que ha permès evidenciar una relació de força des de la qual es

pot negociar i, en certa manera, imposar criteris, així com activar coneixements acumulats en el temps útils per al desenvolupament de projectes comunitaris.

Lògicament, l'administració pública no perd de vista cap d'aquests processos i intenta reproduir la fórmula del subjecte econòmic que ha de subsumir la producció col·lectiva en el mercat, per tal de maximitzar el seu propi benefici. De cap altra manera ha d'interpretar-se l'actual insistència per posar en marxa programes per a “emprenedors socials”, pràctiques precari-empresarials crescudes en els escassos i obscurs marges de l'actual conjuntura econòmica, autèntics “chiringuitos comunitari-mercantils”. El programa Barcelona Open Challenge és un exemple que il·lustra vistosament aquesta jugada institucional.

2.8 | Més enllà de l'àmbit local?: interconnexió i “replicabilitat”

La dimensió política dels comuns urbans es troba estretament vinculada a la seva capa espacial-territorial. Simultàniament, la dimensió territorial fa també referència als subjectes que estan vinculats amb aquesta experiència. Sobre la base d'aquestes variables, podem trobar casos de comuns urbans molt diferents entre si. No són iguals el cas de Can Batlló, que es troba situat en un barri concret i que funciona com un equipament obert al veïnat, que el cas de Som Energia o Guifi.net, que es dediquen a pro-

veir electricitat renovable o connexió a internet, respectivament. Llavors, quines són les similituds entre ells?

Allò particular dels comuns urbans és que, forçosament, impliquen el concurs de certs individus, participants, membres o el què podem anomenar “comunitat” o “col·lectiu”. Aquest pot ser molt diferent en funció del cas analitzat, pot trobar-se localitzat en un punt molt concret o estar descentralitzat pel territori. La comunitat o col·lectiu poden tenir un contacte directe, presencial o a través de connexió telemàtica –encara que ambdues capes es troben sempre imbricades– però sigui com sigui, les comunitats o col·lectius sempre apareixen com a condició prèvia necessària a l'aparició, desenvolupament, explotació i sosteniment del comú. No hi ha comú urbà sense l'exercici actiu d'una comunitat.

A partir d'aquesta comunitat, l'escalabilitat del projecte consisteix en poder donar una dimensió major i un circuit més ampli al comú que es gestiona. La relació entre escalabilitat i gestió de la infraestructura està relacionada directament amb la lògica de comunitats en xarxa, que trobem a pràcticament tots els casos d'aquesta recerca. Babàlia forma part de la XELL, la xarxa que promou l'educació lliure a Catalunya; la PAH Sabadell és un node local d'una xarxa formada per 200 plataformes a escala estatal; en el cas de Guifi.net, Coop57 i Som Energia es tracta d'organitzacions matriu des de les quals s'han configurat les seves pròpies xarxes, sota un sistema nodal. Finalment, La Ciutat Invisible està immersa en la XES, Xarxa d'Economia Solidària que té com a principal objectiu el desenvolupament d'un mercat social no capitalista. Coop57 i Som Energia també formen part de la XES.

En el cas dels horts urbans, es produeix una experiència de creixement en xarxa i multiplicació que, usant una metàfora biològica, seria similar a la mitosi. Així ha succeït amb l'Hort Indignat de Poblenou. Després del primer, s'ha replicat l'experiència a quatre horts que adopten el mateix nom: Hort Indignat 2, Hort Indignat 3, etc.

Malgrat aquestes formes d'organització de comunitats en xarxa, també cal assumir la modèstia d'aquests processos enfront de la capacitat organitzativa dels poders oligàrquics. Per cada nova cooperativa, apareix un mastodòntic Mercadona. També, hi ha processos de petita escala que, si bé promouen una cultura cooperativa immediata en un context urbà concret, tenen notables limitacions per escalar i créixer. Tot això no té perquè frustrar ni les pràctiques comunitàries ni les expectatives dipositades en elles, però si parlem d'escalabilitat, també és necessari assumir que, en conjunt, parlem d'una dimensió amb major capacitat de canvi en àmbits micro que amb capacitat per erosionar estructures macro.

3. Cap a una ciutat comuna

3.1 | Recapitulant

El comú, més que ser un conjunt d'experiències comunitàries aïllades, emergeix i s'articula mitjançant el llenguatge dels drets. De la mateixa manera que les mobilitzacions pel dret a beneficiar-se d'un aire net dels 70 van reviure la retòrica de la propietat comuna de recursos naturals bàsics, i les lluites contra els drets de propietat intel·lectual iniciades en els 90 van obrir la qüestió del coneixement com a comú, sorgeix avui un clam pel dret a la ciutat, en contraposició a la ciutat com a suma de drets a la propietat privada. Els comuns urbans són espais d'assaig per practicar una nova forma d'allò públic, una prefiguració d'una nova carta de drets, normes i institucions que han de garantir el dret a la ciutat, alhora que replantegen contínuament la seva forma última.

La coresponsabilitat, més enllà de la delegació en experts que monopolitzen les competències polítiques; el garantisme en l'accés al benestar; la sostenibilitat social i mediambiental; aquests són els punts de partida d'aquesta nova institucionalitat urbana. Els comuns urbans es manifesten com un símptoma de canvi, com un assalt a un problema que altres formes de gestió de recursos i d'accés a drets volen negar. Les al·legories històriques que atorgaven a mecanismes com la *mà invisible* o al *Leviatán* les

claus de la llibertat, s'han mostrat molt desviades, quan no directament falses. És lògic que una minoria segueixi acudint a aquestes mateixes figures retòriques: és aquesta mateixa minoria la que resulta l'única beneficiada per la supervivència del mite.

Això és un breu resum del què hem anat investigant fins ara. Però, per concloure, ens agradaria acabar apuntant algunes últimes idees.

3.2 | El Nobel és de dretes

Elinor Ostrom va rebre el premi Nobel d'economia al 2009 pel seu estudi i anàlisi empírica de la gestió sobre comuns naturals realment existents, provant la vitalitat i viabilitat d'aquestes institucions socio-econòmiques. Ostrom va demostrar que, en moltes ocasions, aquestes institucions d'acció col·lectiva podien ser una alternativa a la gestió privada per part del mercat o a la planificació pública per part de l'Estat.

La nostra ambició no és guanyar un Nobel. No oblidem que al 1976, Milton Friedman, un dels precursors de l'ideari Neoliberal, va rebre un merescut escarni en el moment de recollir el seu premi. Més aviat, volem mostrar com proliferen pràctiques de gestió col·lectiva, institucions i sistemes comunitaris que sobre la base de normes de cooperació i confiança estan administrant recursos comuns urbans de forma no mercantil. En aquest sentit, hi ha tres punts fonamentals que volem assenyalar:

- a) Lluny de ser experiències “fallides” de mala gestió del recurs, tal com proclamen els demiürgs que recelen dels espais col·lectius, els comuns urbans es presenten com a alternatives de gestió sostenible i eficient. A més, fomenten aprenentatges comunitaris promovent formes de vida democràtica sobre la base de l'autogovern i, estant basats en l'ètica de la interdependència, afavoreixen valors com la cohesió i la reciprocitat.
- b) No podem parlar de comunitats idealitzades, entenent per aquestes formacions suposadament homogènies i unides per obligacions morals que responen a estructures tradicionals aïllades de la realitat més àmplia, sinó d'organitzacions socials en moviment que tenen per objectiu gestionar els béns amb criteris radicalment democràtics, de gran horitzontalitat i protegint-los de tot interès mercantil.
- c) Fa poc, vèiem la intervenció de l'Alcalde de Barcelona, Xavier Trias, arran del conflicte de Can Vies “apostant” per la gestió cívica com un model vàlid en “la gestió del mentrestant” de la crisi. Aquest oportunisme pragmàtic peca més de certa candidesa que de capacitat per instrumentalitzar la gestió col·lectiva. La realitat és que l'autonomia, la independència, la solidaritat i la politització d'aquests espais, lluny de poder ser instrumentalitzats per afavorir la retirada de l'Estat en la seva dimensió redistributiva, o suposar una cooptació per acabar amb el conflicte, segueixen sent un desafiament a les relacions socials capitalistes urbanes.

Els comuns urbans irrompen en el marc municipal, tibant la realitat política actual: la creixent divisió i distanciament entre l'administració política i la ciutadania, la relació cada vegada més simbiòtica entre sector

públic i privat, la mercantilització de les formes de fer ciutat, la “tecnificació” de la vida i les decisions polítiques, i, finalment, la privatització galopant de bona part dels serveis i equipaments públics sobre la base de concessions i tripijocs entre amiguets.

Els comuns urbans representen experiències que impliquen múltiples formes de desobediència civil, l'exigència de nous drets col·lectius i que compten amb una motivació o pretensió universalista, és a dir: la voluntat de replicar i estendre les seves proclames i proliferar en una ciutat comuna.

Com dèiem,
la nostra ambició no és guanyar un Nobel, sinó el comunisme.

4. Com a síntesi

Com a síntesi, aquestes són algunes preguntes que recorren el text i les idees que llancem per una reflexió col·lectiva. Els comuns urbans:

1 | Són comunitats idealitzades que actuen en espais reduïts?

No trobarem comunitats essencialistes, predeterminades i mancades de debats interns. La seva potencialitat rau en generar nous llaços socials i tenir impacte més enllà del seu entorn immediat. La seva intenció és anar del solar urbà al barri; del barri a la ciutat.

2 | Són una pràctica nova, innovadora i espontània?

Els comuns urbans tenen, en la seva major part, arrels profundes. No són pràctiques noves ni neixen del buit, sinó que són un procés renovat que parteix de diferents rumbos històrics, de lluites passades que han acumulat sabers per a les lluites presents. No es poden entendre els comuns urbans sense aquesta ecologia.

3 | Són un substitutiu de les institucions públiques?

Són un revulsiu per la seva reivindicació; el debat no és “més o menys Estat”, el debat és “més o menys democràcia”. El que es posa en marxa és la potència social que va conquerir els drets socials en el passat, i no pas la voluntat de continuar amb la reificació d'un model de gestió i unes institucions públiques que han acabat sent unes pèssimes garants dels mateixos.

4 | Els comuns urbans són anticapitalistes?

És una pregunta tendenciosa (tot i que ningú ens ha forçat a escollir-la). El que sí es pot afirmar és que busquen practicar formes de reproduir la vida basades en la desmercantilització, i per això constitueixen un potencial obstacle per als processos d'acumulació de capital.

5 | Només una cultura d'allò comú o també instruments legals?

Sigui posant en marxa reglaments que l'Administració dissenya però que no implementa, o creant protocols propis, els instruments legals són un punt central per a les noves institucions del comú. El codi legal del comú és una infraestructura bàsica, un element imbricat en les pràctiques comunitàries.

6 | La desobediència com a norma?

La desobediència ha canviat en l'imaginari social i es posa en marxa quan s'esgoten les vies legals disponibles. No és una finalitat en si mateixa, sinó una estratègia per a democratitzar espais desatesos.

7 | Els comuns urbans com una nova tercera via?

Els comuns urbans apunten a una governança municipal a la que allò públic-comú no es vegi reduït a servir com un drap de les falles del mercat i de l'Estat, sinó que és un espai central per portar a terme un model urbà més just i equitatiu.

8 | Poden anar més enllà de l'àmbit local?

Són pràctiques amb capacitat per a organitzar-se com a comunitats en xarxa, quasi bé tots els exemples que hem anat coneixent compten amb una trama o formen part d'un sistema nodal. Tot i aquest fet, el seu impacte en una escala macro és encara tímid i la seva capacitat federativa s'estén sobretot en escales micro.

L'Observatori Metropolità de Barcelona vol agrair a Som Energia, Guifi.net, Coop57, La Ciutat Invisible, Babàlia, Espacio del Inmigrante, CAP Besòs, Àrea Social, PAHC Sabadell, La Tafanera, Espai públic de Germanetes, Hort Indignat de Poblenou, Plaça de la Farigola, Jardí de l'Amistat, Ateneu Flor de Maig, Can Batlló, Casal del Pou de la Figuera, ZZZINC i a Antonio Felices, la seva col·laboració i implicació en aquesta recerca.

A tots i totes elles, el nostre agraïment i salutació fraternal.

A tots i totes elles, *omnia sunt communia!*

Barcelona, Juny 2014

OBSERVATORI METROPOLITÀ DE BARCELONA
FUNDACIÓN DE LOS COMUNES

stupidcity.net | bcncomuns.net